

Josip Lisac
Zadar

MONOGRAFIJA O HRVATSKOM GROBU

Sanja Vulić - Bernardina Petrović, **Govor Hrvatskoga Groba u Slovačkoj, Korabljica**, 5, Zagreb, 1999.

Knjiga o Hrvatskom Grobu djelo je o našem životu i o našoj znanosti. Pripovijeda ona o hrvatskom životu u prošlosti i u sadašnjosti, a zapravo obrađuje jednu lingvističku temu, dijalektološku, mnogo obrađivanu ali i dalje izazovnu, kao što biva s pravim, i životnim i znanstvenim, temama. Knjiga je to i o našoj suvremenosti i o našoj povijesti, poglavito o 16. stoljeću. To je stoljeće bilo strašno, krvavo, ali - zahvaljujući živoj vezi s Europom- i stoljeće velikih dosega u duhovnom životu. Obilježili su to stoljeće mnogi ljudi, a ja ću izdvojiti dvojicu, najvećega pisca i najvećega domoljuba. Obojica su vjerojatno rođeni 1508., jedan u Dubrovniku, drugi u Zadru. Prvi je u **Tireni** rekao ovako: **Tko doma ne sidi i ne haje truda / po svijetu taj vidi i nauči svih čuda**. Doista je Držić istinito rekao, a Zoranić je u svom djelu, natopljen našom krvi i bašćanskim mukama, zabugario ovako: **I mi bismo odovud pobigli, dali nas slatkost baščine uzdarži**. Upravo su Planine prvi naš roman o gradišćanskim Hrvatima, nesretnim ljudima što su uglavnom u 16. stoljeću napustili domovinu pred turskim nadiranjem. Svi što su posljednje desetljeće proživjeli kao Hrvati dobro znaju što znače mnoga imena mjesta s Vukovarom na počasnom mjestu. Zagledanje u prošlost sjetit će nas i drugih toponima, Hrvatskoga Groba među inima, koji u narodnoj svijesti imaju ili treba da imaju posebno mjesto. To su naselja gdje su se Hrvati održali kroz duga stoljeća. Danas su nam ti Hrvati važni u znanstvenom smislu, i to u mnogom vidu, npr. u tom koliko su sačuvali stare značajke, koliko je njihov govor primio inovacija u tuđem svijetu, u odgonetavanju pitanja o starom govoru u drevnom zavičajju, ondje gdje je svakako u novije doba govor drugačiji, doseljenički.

Knjigom **Govor Hrvatskoga Groba u Slovačkoj** uključile su se njene autorice u već prilično dugu tradiciju općega znanstvenog interesa za gradišćanske Hrvate, za njihove dijalekatne značajke i za cijeli snop pitanja s njima u svezi, također i u hrvatsku tradiciju tih proučavanja, a i domoljubne skrbi. U tom dijalektološkom radu, često vrlo vrijednu, svoje mjesto pronašle su i naše autorice.

Za Sanju Vulić doista vrijede spomenute riječi Marina Držića, koji je uz to dobro znao da **je rat poguba ljucke naravi**, a upravo je rat naše sunarodnjake uputio u sigurnije sjeverne

predjele. No, naravno, tamo je život bio manje opasan, ali je izrazita bila opasnost za nacionalni opstanak. Interes za govorno stanje i za položaj Hrvata odveo je u Gradišće i susjedne predjele i Sanju Vulić koja je u dosadanjem radu obišla mnoga hrvatska naselja, i u domovini i u dijaspori, od Slovočke i Austrije do Rumunjske. Taj je terenski rad opsežan, dosad već u stanovitoj mjeri objavljen i poznat zainteresiranima, a nadati se je obznanjivanju i novih prinosu bilo da je riječ o dijalekatnoj leksikografiji, o blagdanima i o ostalim temama. Izdvajaju se u tom smislu i posebne ambicije, poglavito u obuhvatu dosad zanemarenih vidova istraživanja, recimo na planu tvorbe riječi. Pritom je u središtu pozornosti čakavština, najobrađivanije među hrvatskim narječjima. U monografiji o Hrvatskom Grobu znatan dio čini obradba Sanje Vulić, kojoj se je u leksikološkim i leksikografskim pitanjima priključila Bernardina Petrović. Jamačno je dobro i korisno da se u brojne i često neodgodive dijalektološke poslove uključuju i mlađe snage, koji put glavninom zanimanja uključene u druge teme hrvatskoga jezikoslovlja. Ovdje rado spominjem da je svojim terenskim radom u pripremi te knjige sudjelovala i Jela Maresić, ponajviše zainteresirana za obradbu kajkavskoga fenomena.

Djelo Sanje Vulić i Bernardine Petrović sazdan je osmišljeno, pa ne bi bilo iznenađenje da se u budućim obradbama ta metodologija slijedi. Otvara se širokim pogledom u našu staru dijasporu uglavnom iz 16. stoljeća, prelazi se na Hrvate u Slovačkoj, zatim se u glavnim crtama prikazuju gradišćanskohrvatski govori i onda na isti način upravo idiom Hrvatskoga Groba. Riječ je u Gradišću i u okolici o govorima uglavnom čakavskima, među njima mnogo češće ikavsko-ekavskim nego ikavskima, zatim štokavsko-čakavskima, štokavskima i kajkavskima. Slijedi opis govora Hrvatskoga Groba, i to baš izborom najizazovnijih osobina na različitim jezičnim razinama (fonologija, morfologija, tvorba riječi, sintaksa itd.). Samom rječniku prilazi se teorijskim diskursom, zatim slijedi rječnik, sažet ali ipak vrlo potreban i sadržajan. U našim leksikološkim nastojanjima on će svakako biti često konzultiran. Na kraju je probrana literatura.

Sâm je govor Hrvatskoga Groba čakavski, i to ikavsko-ekavskoga tipa, a takve govore nalazimo sve do Dugog otoka i Ugljana na jugu do okolice Bratislave u Slovačkoj na sjeveru. Hrvatski Grob jedan je od onih čakavskih idioma što imaju zamjениčku riječ *kaj*, kao govori oko Buzeta, oko Klane i Studene itd. Svojevrsna je posebnost govora Hrvatskoga Groba u tom što je on svakako čakavski, uz rani utjecaj i kajkavskih i štokavskih elemenata. Ta je činjenica uvjetovana podrijetlom toga idioma, a sva je prilika da je on oformljen u zoni oko Kostajnice, na potezu što je bio čakavski, s time da danas ne bismo mogli sigurno reći kakvo je bilo stanje oko nedaleke Dubice, gdje je moguća i čakavska i kajkavska i zapadnoštokavska fizionomija. Prinos je te nove knjige i u tom što govor Hrvatskoga Groba smješta u jedan od čakavskih poddijalekata, onaj kontinentalni. To znači ono što i inače znamo, da se taj idiom osjetno razlikuje od drugih hrvatskih govora u Slovačkoj, tj. on vjerojatno ne bi bio u istom poddijalektu s njima.

Izrazita je značajka monografije teoretska zasnovanost u pristupu, ne manje i činjenica da je taj govor već obrađen prije sedamdesetak godina naporima Václava Vážnoga, također da je i tada bio sastavljen rječnik, pa i to što je o njemu, o govoru, dosta raspravljano u literaturi. Posebno valja spomenuti da dobivamo dijalektološki i leksikografski snimak

sadanje situacije, uz kompetentnu i objektivnu usporedbu sa starijim stanjem. Slovački noviji utjecaj na govor hrvatskih doseljenika nadovezuje se na rani, domovinski, prvenstveno kajkavski utjecaj na čakavsko stanovništvo oko Kostajnice, tako da je tema izrazito zanimljiva, a obrađena je sabrano, sažeto i pregledno. Samo se po sebi razumije da je slovački utjecaj najizrazitiji u leksiku, manji u pogledu konsonantizma i osobito neznatan glede vokalizma. Sigurno će knjiga Sanje Vulić i Bernardine Petrović zanimati dijalektologe i povjesničare hrvatskoga jezika, jamačno i Hrvate u Slovačkoj, pa i slovačke lingviste, što je s obzirom na poletno pisane stranice i na stupanj osmišljenosti sasvim očekivano.